

Lenyűgöző verőlegény volt

Exkluzív interjú Eörsi Istvánnal

Nemrég jelent meg egy könyv, a **Leveleskönyv**. Írók, művészek hatvanas-hetvenes években írt leveleit gyűjtötték össze a kötet szerkesztői, egyebek között a **Magvető Kiadó** nagy hatalmú igazgatójához szóló leveleket. **Eörsi István** is írt néhányat **Kardos Györgynek**. E levelezésről és egy sajátos kultúrpolitikai irányításról beszélgett az íróval **Györffy Miklós**.

– Furcsa és érdekes dolog ez a **Leveleskönyv**, bár jól tudjuk, mi történt itt a hatvanas-hetvenes években. A részletek a megdöbbenőek. Többek között a te levelezésed **Kardos Györggyel**, a **Magvető** nagy hatalmú igazgatójával.

– Ez a **Kardos György** – akárki, aki fáradságot vett magának, megtudhatta – a katonai politikai osztály helyettes vezetője volt. A **Saláta-féle** fehér könyvben az aláírása is szerepel. Ugyanaz, amely az írói utalványozásokon is ott van, tehát össze lehet hasonlítani. Tudni lehetett, hogy „verőlegény” volt. Nekem elmondta **Hahn Tibor** Washingtonban, hogyan verte őt. Ennek ellenére természetesen együtt kellett vele élni. Én se voltam vele túlzottan hősies, hiszen keztem vele, amit „verőlegényekkel” az ember általában nem szokott megtenni.

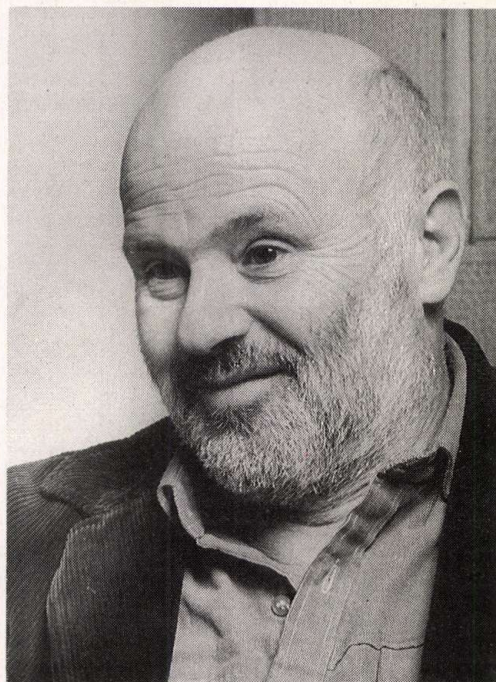
Kedvesnek is hívták

– Az a megdöbbenő az én számomra, hogy így szólítottad meg: kedves **Kardos** elvtárs.

– Volt, hogy kedves **Kardos** elvtársnak hívtam. A verések részleteit nem mindig tudtam, de hívtam így, és keztem is fogtam vele. Igazából a kapcsolatunk arra szorított, hogy én eszeveszetten harcoltam a könyveim lehetőleg csonkítatlan megjelenéséért, ő pedig folyvást mutatni akarta, hogy bátrabb kiadó – az is volt, mert nagyobb volt a mozgástere –, mint a **Szépirodalmi Kiadónál** a minden ízében polgári **Illés Endre**. Volt, hogy évekig nem fogadott. Könyveim azért megjelentek, 69-re szerződött, 80-ban már meg is jelent; háromszor kifizette. Volt olyan könyvem, amire azért szerződött, mert így akarta biztosítani, hogy másutt se jelenjen meg. Például a **Lukács**sal való beszélgetésem kötete, ami most fog megjelenni.

– Mások is említik, hogy ez gyakorlat volt a **Magvetőnél**, azaz **Kardosnál**: elfogadta a kéziratot, aztán elsüllyesztette.

– Ez gyakorlat volt, de nem véletlenszerűen. Ez volt a trükkje. Ami érdekes **Kardossal** kapcsolatban, az, hogy lenyűgöző tudott lenni. Személyiség volt. Nem tucatbürokrata, sőt, mindenféle bürokratikus szabályt megszegett. Például egyszer láttam az íróasztalán

Eörsi István

egy papírt: **Fejes Bandinak** 50. születésnapjára 20 ezer forint nívódíjat utalt ki. Megrendített egy kicsit ez a születésnap engem. Nívódíjakat, apanázsokat tudott kiosztani kiváló kollégáimnak. Köztük jelentékeny számú író – jelenleg hihetetlenül ellenzéki is – akkor mindenesetre ennek a „verőlegénynek” az apanázsából élt – akár írt, akár nem írt.

– Ha lehet, rugaszkodjunk el a **Leveleskönyvtől** meg a te leveleidtől. Próbáljunk meg egy kicsit behatolni az úgynevezett **aczéli művelődéspolitikába**, amelyiknek egyik tényezője vagy intézménye volt **Kardos** a kiadóval. Más intézményét is sorolhatnánk, a képzőművészeti lektorátust, a **filmfőigazgatóságot** és így tovább. **Hogyan működtek ezek? Megragadható ez fogalmilag egyáltalán?**

– Inkább csak hasonlatokkal lehet megragadni. **Aczél** kultúrpolitikájának a lényege körülbelül egy kereskedelmi középiskolás bizonyítvánnyal elsajátítható. Ez az adok-veszek szabálya. Abból indul ki, hogy mindennek van ára, csak meg kell találnunk a

valutát. Mondjuk **Illyés Gyulát** nem lehet megvenni 20 fillérért vagy külföldi utak engedélyezésével, őt valószínűleg úgy lehet megnyerni, ha elhitetjük vele: ha kedves hozzánk, akkor többet tehet a külföldi magyarságért. Úgy tudom, hogy **Déry Tibornak** – nem tudom pontosan, hogy **Aczél** gesztusa-e – minden évben vett egy új **Peugeot-t** a felesége, és a vámot nem kellett kifizetni. Soha nem felejttem el: **Lukács György** azt mondta egyszer a rá jellemző fanyar humorral: „**Szegény Tibort** lábom veszik meg, mint a gabonát!” Ez egy hihetetlenül elvtelen kultúrpolitika volt, noha bizonyos tabukat nem lehetett érinteni. Tehát bárki lehetett antikommunista, csak nem mutatta, bárki lehetett jobboldali, csak nem mondta. Azt nem mondhatom, hogy utálom a kommunistákat. De lehetek rasszista, ha nem mondok ki. Tehát az ilyesfajta, teljesen elvtelen kultúrpolitikával azért rendkívüli ügyességgel és tapintattal, sokszor igazi, valódi nagy tehetséggel bánt, talán néha nem is a kereskedelmi középiskola, hanem a kereskedelmi akadémia szintjén. Megpróbálta sokszor, és többnyire meg is találta azt a pénzemet vagy azt az ellenértékípust, amivel író, művész megvásárol.

– **Hogy működött a három T a környezetben? Ismerjük e hírhedt szentháromságot. Nemcsak adok-veszek dolog volt ez, az elkötelezettségek finom hálója beszötte az egész kulturális életet. Azt hiszem, te ezt jobban tudod!**

– Igen, de ez a három T azért nagyon komolyan végiggondolt alapelv volt. Tiltani azt kell, aki a kevés számú, de igen fontos tabut nyíltan megsérti. Támogatni azt, aki felkérésre megírja, amit kérünk tőle. Végül tűrni azt, ami közte van. Természetesen ezek nem merev kategóriák voltak, olykor az ember átkerült egyikből a másikba. De nem a műveket illetéssel a kategóriával, hanem a személyekkel. Ez rendkívül káros volt. A cenzúrával szemben az **aczélizmusnak** az volt a rendkívüli hátránya, hogy a cenzúra csak egyes műveket tudott betiltani, míg **Aczél** – ha bekerült valaki a skatulyába – a teljes életművét betiltotta. Azt se lett volna szabad leírnom, hogy éljen **Kádár**, ha épp benne voltam ebben a skatulyában. Rendkívül sok pszichológiai érzékkel kezelte ezt, és embereket, ügyes átcsoportosításokkal tönkre tudott zúzni.

Például itt van a **szegény Hernádi Gyula** esete. Hosszú ideig tiltott volt. És minthogy **Aczél** meg akarta nyerni a világhírű **Jancsót**, és rájött arra – mert jó emberismerő –, hogy **Jancsóhoz** **Hernádin** át visz az út, egyik napról a másikra tiltottból rögtön támogatottá tette. És az atmoszférakülönbség miatt – mintha a mélytengeri halat fölhozom a felszínre s az szétpukkad –, így **pukkadt szét** **Hernádi** is. Nem tudott egyik rubrikából a másikba átfejlődni, hanem egyszerűen átmenetek nélkül minden a rendelkezésére állt; ő, a tiltott ember egyszerre minden színpadon szerepelt, könyveit kiadták. És valóban el is érte **Aczél** a célját, **Jancsó** ugyanis tökéletesen jelentéktelen művésszé lett korai zseniális kezdetei után: méregfogait kihúzva, saját epi-

